

Школски систем Србије се већ дужи низ година налази у непрестаним изменама, и тешко је и набројати све реформе које су протутњале нашим учионицама. Резултати промена су, нажалост, често далеко од предвиђених, а ниво знања ученика и положај запослених се константно погоршавају. У тежњама за усавршавањем просвете углавном се некритички поводило за педагошким "модним" трендовима у свету, док су мере које су школске власти предузимале често биле нејасне, неодговарајуће и тешко применљиве. На исти начин започела је и рационализација радних места, која је већ на самом почетку показала лоше резултате, највише због нелогично постављених услова који су онемогућили масовнији добровољни одлазак просветних радника у пензију.

Без правог плана и програма

Поред бројних слабости, образовни систем у Србији оптерећен је вишком запослених, који се према неким проценама креће и до више хиљада. Мрежа школа у Србији, створена током социјализма је у међувремену постала врло нерационална, пошто 66,2 % школа чине мале сеоске четворогодишње школе, које школују десет одсто ученика, док осталих 34% школа образује осталих 90%. На плате запослених одлази око 95% од превиђених буџетских средстава намењених просвети, због чега се градња нових, реновирање старих школских објеката, као и остваривање програма за унапређење наставе углавном изводи уз помоћ донација и кредита. Донатори, међутим, истичу да не желе да финансирају нерационалну и нефункционалну школску мрежу, због чега је Србија приморана да крене у пројекат рационализације школства.

Стручњаци Светске банке и ММФ-а су прошле године урадили анализу школског система у Србији и затражили рационализацију, која укључује смањивање мреже школа и опстајање (по њиховој процени) оптималног броја одељења и оптималног броја запослених у просвети. Према тим сугестијама, између осталог, ученици основних школа би требало да буду концентрисани у разредима од најмање 30 ђака, док би средње школе имале нешто мање ученика. Школе са малим бројем ученика би требало да буду угашене, док би ђацима требало да буде обезбеђен превоз у друге школе.

Пошто од наведених институција зависи не само школство већ и целокупна српска држава, која према споразуму са ММФ-ом има обавезу да смањи број запослених у јавном сектору, дало се за очекивати да ће жеље финансијера бити испуњене. Реформу

Пише: Младен Ђорђевић
понедељак, 22 фебруар 2010 20:23

по рецепту Светске банке ипак није лако извести, јер ће она за многе просветне раднике значити губитак посла, тако да су надлежни опрезно кренули у велико спремање школског система. О рационализацији се увелико говорило још пре почетка ове школске године, али никакве мере нису предузете, док је министар просвете Жарко Обрадовић у протеклом периоду истицао да Министарство просвете „припрема пројекат који неће подразумевати отпуштање радника и резове који би довели у питање читав образовни систем“. У међувремену су обављене консултације са синдикатима да би почетком јануара министар најавио поновни почетак рационализације за фебруар. Према плану, цео процес би требало да се одвија у "неколико корака", од којих је први добровољно пријављивања запослених за одлазак у пензију. Школе су до 5. фебруара требало да обаве анкетање запослених, а до 8. фебруара Министарству просвете доставе спискове запослених који желе да напусте радно место уз социјални програм. У договору са просветним синдикатима предвиђено је да запослени који одлазе без испуњених услова за пензионисање добију надокнаду од 200 евра по години стажа, а запосленима који испуњавају један од услова за пензију намењена је отпремнина у висини од 6 бруто просечних плата.

Након анкете по школама, испоставило се да се за добровољни одлазак пријавило свега 210 запослених, и то највише ненаставног особља, а само 20 учитеља и 13 наставника. Неуспех првог круга рационализације изазван је најпре тиме што је према захтеву Министарства финансија накнадно одлучено да се радно место запосленог који се изјаснио за престанак радног односа укида. Зато је забрањен пријем нових запослених, а такође и прерасподела часова, док је директорима школа наложено да могу да дају сагласност на одлазак запосленог само уколико то не ремети наставу. Посебно неповољна по просветне раднике је одредба по којој они који оду са отпремнинама немају право на новчану накнаду од Националне службе за запошљавање, а тиме ни здравствено осигурање. Због овако неповољних услова многи који су желели да дају отказ уз отпремнине то нису ни могли да учине, нити су то могли да им дозволе директори, јер би имали велики број одељења без предавача. Неуспех првог круга рационализације није међутим изазвао никакво узбуђење надлежних. Помоћник министра просвете Зоран Костић је у медијима оценио да рационализација није пропала, јер, како је рекао, "нисмо ни очекивали да се пријави већи број, под условима са којима смо изашли пред просветне раднике". Према министру Обрадовићу, рационализација је пропала што „запослени нису били довољно информисани и што се тражило укидање радног места“.

Синдикати огорчени на министарства

Реаговање надлежних из министарства показало је да су неуспех првог круга рационализације и очекивали, што је изазвало оштре реакције просветних синдиката,

који су оптужили надлежне да план рационализације и не постоји. Синдикати сматрају да се рационализација свела на представу, а Синдикат образовања Србије саопштио је да је „Министарство финансија направило тешку опструкцију договора и обезвредило све напоре да се са процесом рационализације уопште почне“. СОС је такође у својој изјави навео да је „јасно после свега да је рационализација у просвети само замајавање и да се то ради само због обећања Светској банци и ММФ-у.“ Унија синдиката просветних радника Србије саопштила је да у социјалном програму Министарства просвете, односно Владе Републике Србије “нема ни с од социјалног програма, као уосталом ни с од стимулативних отпремнина”, а да Министарство није ни имало план рационализације. Сличне реакције могу се чути и у Синдикату просветних радника Војводине, Форуму београдских гимназија и Форуму београдских основних школа.

Синдикалци су на ранијим преговорима око рационализације тражили да се добровољни одлазак радника финансира из посебних фондова, а Унија синдиката просветних радника Србије је инсистирала да се рационализација обави применом свих мера истовремено. Према њиховом плану, потребно је извршити рационализацију мреже школа, утврдити број нестручних наставника, почети рад на образовању одраслих, а сви који су испунили услове за пензију треба да оду из система, уз обезбеђена средства за социјални програм. Правог социјалног програма, како се видело, није било, већ је просветарима дата понуда коју готово нико није могао да прихвати. Након првог круга, синдикати а и Министарство просвете затражили су да се акција добровољног пензионисања настави до краја године, уз дозволу Министарства финансија да се дозволи прерасподела часова на наставнике који остају у систему. Питање је међутим да ли ће Министарство финансија имати слуха за овај захтев, јер он подразумева пробијање буџета, а због изричитог захтева овог министарства и одлучено је да се радна места за оне који су отишли укину.

Укидање вишка одељења и радних места

Чини се, међутим, да надлежне питање добровољног одласка много и не брине, јер ко не оде добровољно, отићи ће кад му се укину одељења, и то вероватно без социјалног програма. Наиме, предвиђено је да се од јуна па до половине августа спроведе рационализација броја одељења у школама, односно да се спроведе укидање мањих и стварање већих од 25 и више ученика. У Србији тренутно има више од 4.800 одељења са мање од 15 ђака, а према речима министра Обрадовића, један број тих одељења остаће због географских и демографских разлога или због поштовања етничке посебности. Међутим, многа одељења ће бити укинута, а такође се планира повећање фонда часова за поједине предмете, што ће све довести до великог броја технолошких вишкова и вероватног отпуштања великог броја просветара. То је потврдио и министар у недавном интервјуу *Политици*. Том приликом он је навео да „о технолошким вишковима и

евентуалном отпуштању можемо говорити тек када се заврши и други велики посао који нас чека“. Други део плана рационализације, међутим, изгледа да не подразумева социјални програм, а министар је у вези са тим објаснио „да ће се видети да ли ће држава бити у ситуацији, и на који начин, да помогне вишку запослених“.

Поводом „другог круга“ рационализације очигледно не постоје јасне информације, а нејасноће само појачавају страх просветних радника од губитка посла. Многи ће такође изгубити посао и после трећег корака „реформе“, која подразумева укидање школа са малим бројем ђака, које се углавном налазе на селу. Око 200 школа у Србији има мање од десет ђака, а у 3.611 одељења четворогодишњих школа заједно седе ђаци од првог до четвртог разреда. Стручњаци зато процењују да ће рационализација школске мреже највише погодити села, а сеоски учитељи и наставници који преостану такође ће бити додатно угрожени плаћањем наставника по глави ученика, што предвиђа нови Закон о образовању. Образовање сеоског становништва у Србији иначе је запостављено, а квалитет образовања на селу је знатно слабији него у граду, што показује и статистика, јер деца са села остварују резултате који су тек на половини републичког просека. Уз то, сеоске школе су слабо опремљене училима и књигама, а многи наставници, да би испунили прописану норму часова, дневно оптрче неколико школа и десетина километара. Поразну слику образовања на селу пружио је и недавни извештај Одбора за образовање САНУ, чији подаци говоре да чак 36,3 одсто становника села и приградских насеља нема завршену основну школу, док 28,7 процената има само основну школу. То значи да 65 одсто становника села нема никакво професионално образовање, а типичан је пример друге највеће општине у Србији – Сјенице, у којој 44 одсто сеоског становништва нема основну школу. При томе су услови у сеоским школама понекад очајни, и док у Београду размишљају о информатици и учењу путем „Фејсбука“, у многим сеоским школама нема одговарајућег грејања, тоалета, чак ни воде из водовода. У исто време, иако је стратегија развоја образовања услов за улазак у ЕУ и приступање фондовима за развој школства, у Одбору за образовање САНУ тврде да у Министарству просвете ниједан човек није задужен за проблем образовања сеоског становништва.

Лондон–Париз–Куба–Србија

Чињеница је и да због политике запошљавања, миграције становништва и мањег броја деце постоји вишак просветних радника. Међутим, почетак рационализације показао је већ на почетку да се, уместо јасног и квалитетног програма, нуде решења која су у старту довела до нових проблема. Најтеже последице по образовање и будућност ионако необразованог становништва најављена рационализација ће оставити на селу, али, за то изгледа мало ко, односно нико не брине. Почетак процеса рационализације показао је сву неорганизованост и индолентност просветних власти, а о њиховом раду (и способностима) говори и недавно изнет податак да Министарство просвете дугује

студентима на име неисплаћених школарина, стипендија и кредита више од 383 милиона динара. Само на име школарина за студенте са више од 48 поена Министарство је дужно 225 милиона динара, и зато су поједини факултети и више школе свесно кршили закон и тим студентима наплаћивали школарину, јер, како су објаснили, „на други начин нису успели да плате све приспеле рачуне. У Министарству су узвратили да „студенти не треба да брину јер ће им новац „кад-тад бити враћен“, а новац није уплаћен пошто је потрошен цео буџет за 2009. годину, тако да се чека да пристигну нова буџетска средства. [1]

У исто време док се студентима узима новац, министар просвете је стигао да најпре путује у Лондон, а онда у Париз на промоцију пројекта „Коришћење Фејсбука у настави“. Затим је недавно одлетео на Кубу, где је, у оквиру седмодневног боравка, присуствовао Седмом међународном конгресу о високом образовању. Како је на сајту Министарства просвете саопштено, централна тема Конгреса била је „Универзитет за бољи свет“ а на њему је разговарано „о кључним питањима побољшања наставе у високом образовању.“.

Не зна се да ли је министар на конгресу објавио вероватно невиђену праксу да студенти кредитирају државу, али је ипак урадио нешто корисно, јер је потписан Споразум о програму сарадње између Министарства просвете Србије и Министарства високог образовања Републике Кубе“. [2] С обзиром на то да је Србија у многим областима сада врло слична Куби, мора се признати да је изабрана права земља за сарадњу, јер та сиромашна и изолована земља има један од најбољих образовних система у Јужној Америци. Кад је већ потписан споразум, можда наше просветне власти од Кубанаца науче како да се изврши рационализација и како да се са мало новца организује успешан и квалитетан школски систем, уместо што се у Паризу размећу пројектом употребе „Фејсбука“ у настави, у земљи где 36% становништва нема завршену основну школу. Ако већ неко треба да нам буде ментор кад већ не можемо сами, онда је боље да нам у образовању то буду Кубанци него ММФ и Светска банка.

[1] <http://www.kurir-info.rs/clanak/vesti/kurir-19-02-2010/studenti-ojadjeni>

[2] <http://www.mp.gov.rs/aktuelnosti.php?id=4032>